

УДК 338.439.5:635.8

*Ібатуллін М.І.,
к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

РИНОК ЖИВОЇ ХУДОБИ ЯК СКЛАДОВА РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ СВИНАРСТВА

Постановка проблеми. Розвиток ринку продукції свинарства неможливий без функціонування елементів ринкової інфраструктури – ринків живої худоби, торгово-посередницьких структур, оптових ринків по збуту продуктів забою тощо.

Аналізуючи сучасний стан функціонування ринку продукції скотарства та перспективи його подальшого розвитку, необхідно відзначити, що інфраструктуру ринку м'ясного скотарства доцільно розвивати за наступними напрямками: формування та розвиток ринків живої худоби; організація оптової торгівлі продуктами забою; розвиток мережі сертифікованих боєнь.

70% вітчизняної свинини споживається як кускові м'ясні напівфабрикати на внутрішньому ринку. Виробництвом даної продукції займаються як господарства населення, так і сільськогосподарські підприємства. Відповідно, рівень цін та попит на дану продукцію залежатиме, з одного боку, від розвитку внутрішнього ринку м'яса та платоспроможності вітчизняного покупця, а з іншого - від можливостей виробників знизити собівартість виробництва продукції, оптимізувавши весь виробничо-збутовий ланцюг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроби розкриття механізму функціонування ринків живої худоби були зроблені Комарніцкою О.М., Копитець Н.Г., Саблуком П.Т. та іншими. Зміст їх трактування механізму функціонування ринків живої худоби – це оптові ринки-аукціони. Проте, в їхніх дослідженнях не було розкрито національні особливості функціонування ринків із продажу сільськогосподарських тварин і птиці.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо функціонування ринку живої худоби як елемента інфраструктури ринку свинарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування ринків живої худоби не є елементом новизни в інфраструктурі ринку свинарства, але їх функціонування знаходиться поза межами дії законодавства.

У правилах торгівлі на ринках зазначено, що для здійснення торгівлі на змішаному ринку повинна бути виділена окрема секція. Крім того ветеринарно-санітарні правила для ринків регламентують лише площу, яка необхідна для утримання 1 голови птиці чи сільськогосподарської худоби, котра запропонована для продажу.

Вважаємо, що для торгівлі живою сільськогосподарською худобою та птицею повинні бути розроблені окремі правила, в яких зазначені розміри ринку по торгівлі живою худобою в цілому та його складових, наявність контролюючих органів, система документування процесу торгівлі і т.п.

Водночас для розвитку ринків живої худоби необхідно, в першу чергу, законодавче забезпечення, яке знайшло б своє відображення у вигляді доповнень до Закону України «Про оптові сільськогосподарські ринки» та в розробленій Концепції розвитку ринків живої худоби. Вони повинні стати учасниками професійних об'єднань виробників продукції м'ясного скотарства.

Досить значним стимулом для розвитку організованої торгівлі живими сільськогосподарськими тваринами стало б внесення відповідних доповнень до діючих нормативно-правових актів, які надавали б право включати ринки живої худоби до переліку організацій, котрі мали б право видавати довідки про вагу тварин встановленого зразка при здачі на забій [1].

Вважаємо, що основними функціями ринків живої худоби є: забезпечення облаштованого місця зустрічі продавців та покупців за доступну оплату; визначення ринкової ціни як ціни реального попиту та реальної пропозиції; надання послуг щодо транспортування, зберігання, складування; формування великих партій стандартизованого товару; організація контролю якості та безпеки продукції; формування інформації про тенденції та стан ринку; сприяння у проведенні рекламних кампаній продукції та поширенні позитивної інформації про товар та товаровиробника.

Основними причинами відсутності стимулів до розвитку ринків живої худоби є: домінування стихійних і тінювих каналів збуту; перенесення торгів безпосередньо в дрібнотоварні господарства. Нині виникає ситуація, коли закупівельники худоби, які раніше працювали через ринок, налагодили контакти з постійними продавцями. Наслідком цього стало збільшення продажу худоби «з дому».

Дослідженням встановлено, що схожі випадки мали місце в історії світової м'ясоторгівлі, особливо

така ситуація проявилася у США до 1933 року. Вирішення цієї проблеми в історії знайшло свої відображення у «правилі Кольта», за яким, при реалізації худоби з двору тварин розстрілювали, спалювали і дезінфікували помістя. Фермерське господарство на певний час оголошувалося карантинною зоною. Заборонити продаж худоби з двору потрібно саме через санітарні норми, і власне одне із завдань ринків живої худоби – це вивести торгівлю з двору [2].

У організації продажу худоби через ринок мають бути зацікавлені насамперед органи місцевої влади, що сприятиме формуванню регіонального бюджету, оскільки дев'ята частина ринкового збору надходить до місцевого бюджету.

На нашу думку, доцільно закріпити законодавчо, що якщо в радіусі 150 км є оптовий ринок худоби – торги мають вестися через ринок, де все належно перевірятиметься.

Зазначимо, що у багатьох країнах світу є обмеження на розміщення оптових ринків – радіус 150-250 км, тому що якщо оптові ринки будуть наближені до продавців худоби, то це збільшить ціну послуг, а чим менше ринків і більше на кожному конкретному ринку продавців і покупців – тим дешевші послуги. Доказом цього може слугувати досвід Польщі: для того щоб ринок в Броніше працював, у Варшаві було викуплено всі ринки і переведено їх до Броніше [3].

При створенні ринків живої худоби необхідно врахувати декілька чинників (рис. 1), серед яких основне місце займає зона концентрації вирощування худоби.

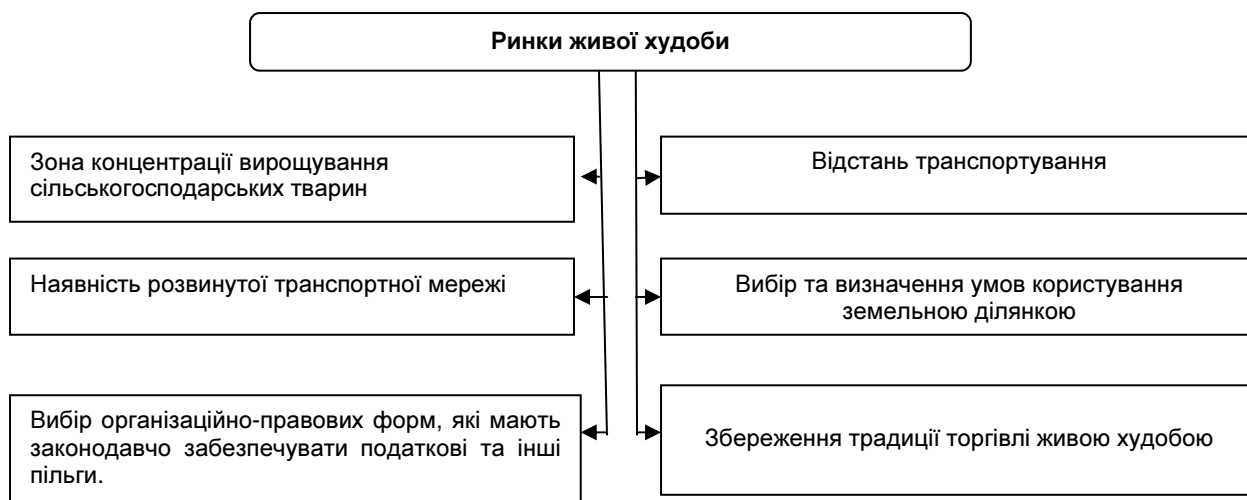

Рис. 1. Фактори, які впливають на розміщення ринків живої худоби

Джерело: власна розробка автора

Як свідчать архівні дані, найбільші ринки живої худоби було сконцентровано в аграрних регіонах України, де були створені умови для ефективного вирощування сільськогосподарських тварин. Прикладом може бути функціонування Ярмолинецького Петропавлівського ярмарку, який мав міжнародне значення. За свідченнями істориків: «У Ярмолинці на ярмарок з'їжджалося до 500 купців з Варшави, Одеси, Києва, Москви, Бердичева, Бессарабії та інших міст Російської імперії, 278 магазинів, збудованих власником містечка графом Орловським, здавались в оренду. Окрім того наймалися під магазини до 200 будівель місцевих мешканців».

Окрім цього при організації ринків живої худоби доцільно враховувати відстань транспортування. Як свідчить аналіз розміщення спеціалізованих ринків живої худоби кінця 19 – початку 20 ст., вони знаходилися на відстані одноденного перегону того чи іншого виду худоби. Так, середня відстань одноденного перегону ВРХ становить до 50 км. Саме на такій відстані знаходились ярмарки, які спеціалізувалися на купівлі-продажу ВРХ в містах Проскурів і Городок Кам'янець-Подільської губернії.

Функціонування ринку худоби неможливо забезпечити без розвинутої транспортної мережі. Досліджуючи історичні особливості функціонування ринків живої худоби, було встановлено, що вони були розташовані в населених пунктах, які розміщувалися на перетині транспортних артерій. Так, ринок живої худоби в містечку Фельштин (нинішнє с. Гвардійське Хмельницької області) з річним оборотом 1 млн карбованців розташований поблизу Волочиського тракту. Так, Зарічанський ярмарок живої худоби, який діяв із 1886 р., був найбільшим і єдиним спеціалізованим ринком тваринницької продукції живої худоби в Західному регіоні.

Узагальнюючи ретроспективний аналіз формування і функціонування ринків живої худоби, виділено наступні чинники, які сприяли його розвитку:

– наближеність до основних транспортних магістралей регіону: автомобільні траси Умань – Краковець, Київ – Чернівці – Бухарест та залізничних станцій Гусятин, Вікторія;

– розташування його на перетині адміністративних кордонів Чернівецької, Тернопільської та Хмельницької областей.

При створенні ринку живої худоби доцільно вибрати та визначитися із умовами користування земельною ділянкою. Під функціонування ринків живої худоби відводиться земельна ділянка, яка знаходиться у власності місцевих органів влади, що буде впливати на визначення розміру орендної плати, величину ринкового збору. Як свідчать історичні дані, «діяльність Балтських Травневої та Петро-Павлівської ярмарків регламентувалося постановою Балтської міської думи». На основі даної постанови стягувалися ринкові збори та плата за оренду торговельних площ, визначався перелік товарів, які можуть бути реалізовані на ярмарку та порядок проведення торгів. Необхідно зазначити, що розмір ринкового збору диференціювався залежно від проведення тієї чи іншої ярмарки. Так, під час проведення Травневої щорічної ярмарки оренда торговельних приміщень у 7-10 разів була дорожча, ніж під час проведення Петро-Павлівської ярмарки. Така різниця у цінах на оренду приміщення була зумовлена важливістю проведення Травневої ярмарки.

Іншим чинником є вибір організаційно-правової форми, яка має законодавчо забезпечувати податкові та інші пільги. Більшість ринків живої худоби перебували у власності місцевих органів влади [4].

Вважаємо, що не можливо ігнорувати сформовані традиції торгівлі живою худобою. Історичні довідки свідчать, що «торгівлю вели купці різних національностей: вірмени, перси, турки, німці, волохи, українці, євреї, поляки та інші. Транзитною торгівлею займались переважно вірмени, яких тільки в Ярмолинцях нараховувалося понад 562 особи».

Узагальнюючи історичний розвиток ринків живої худоби в Царській Росії, можна зробити висновок про те, що створення ринків живої худоби повинно здійснюватися в два етапи:

На першому етапі необхідно здійснити виділення земельної ділянки:

- облаштування торгових місць відповідно до діючих норм і правил торгівлі живими тваринами;
- формування транспортного підрозділу, обладнаного спеціальним автотранспортом для вивозу худоби на торги формальним та неформальним об'єднанням дрібних товаровиробників;
- організація вагової для зважування тварин;
- створення на ринку представництва податкових і ветеринарних органів;
- формування інформаційної системи щодо діяльності ринків живої худоби;
- створення місця для стоянки автомобілів;
- створення закладів громадського харчування та готелів.

На другому етапі створення ринків живої худоби доцільно:

- створити приміщення для тимчасового утримання худоби;
- сформувати ринковий комітет, який виконує функції гаранта при здійсненні розрахунків за куплену худобу;
- провести інтервенційні заходи державних органів на ринку сільськогосподарських тварин;
- створити сертифікований забійний пункт худоби щодо охолодження продуктів забою.

Економічні вигоди функціонування ринків живої худоби для м'ясопереробних підприємств будуть виражатися у зниженні витрат:

а) на завезення худоби: скорочення агентів, скорочення перевезень;

б) на закупку худоби: відмова від послуг перекупників, загальна економія переробників – збільшення виручки виробників худоби від прямого продажу на ринку [5].

Значне підвищення реалізаційних цін буде стимулювати виробників тваринницької продукції до участі у діяльності ринків живої худоби [6]. Оптовий ринок допомагає встановленню реальної ціни, яка формується, коли на ринку багато продавців і покупців. З економічної точки зору оптовий ринок є механізмом виявлення реальної ціни на продукцію. Маючи реальну ціну, покупці не переплачують, а продавці не витрачають коштів на оплату послуг посередника [7].

Вважаємо, що функціонування ринків живої худоби дозволить вирішити наступні питання:

а) забезпечить прямий продаж виробниками покупцям під наглядом ветеринарної служби;

б) покупець-переробник отримує можливість закуповувати великі партії худоби, скорочуючи таким чином час, витрати на транспорт та утримання великої кількості агентів, що необхідно в разі збирання потрібної кількості сировини по господарствах населення;

в) завдяки прямому контакту виробники сировини можуть безпосередньо отримати інформацію щодо вимог переробників та ринку в цілому відносно якості, а також співвідношення між ціною та якістю.

Державна підтримка розвитку ринків живої худоби є важливою як регулятор ринку, оскільки у світі приватними є близько 5-8% оптових ринків, решта – це все державні, або партнерські з державою.

Вважаємо, що зробити в Україні оптові ринки приватними буде необґрунтованим підходом. У даному випадку доцільно розглядати державно-приватне партнерство, коли держава для стартових

умовах формування оптових ринків створює сприятливі умови.

Виділення земельних ділянок є найбільшою проблемою для оптових ринків в Україні. Держава бере на себе питання виділення земель, вона практично створює інвестиційний пакет: є земельна ділянка, є певні вимоги, залишається тільки вписати назву фірми-переможця конкурсу і, залишивши державі 3% – так званий «блокуючий пакет» – щоб не можна було змінити призначення ринку [8].

Висновки з проведеного дослідження. Розміщення і кількість оптових ринків тваринницької продукції повинні бути пов'язані: по-перше, із наближеністю до споживачів; по-друге, рівнем концентрації тваринницької продукції; по-третє, чисельністю населення регіону.

Оптові ринки тваринницької продукції спрямовані на прискорення процесу укладення угод купівлі-продажу, тобто для виробника створюються можливості швидкої реалізації товару, а для покупця – швидкого придбання цього товару. Отже, формується висока ліквідність ринку, яка створена посередниками, що стимулює до оперативного відновлення рівноваги ціни.

Розвиток цивілізованого ринку живої худоби вигідний усім зацікавленим особам. Продавці чітко знатимуть, що отримують на ринку потрібну їм інформацію, і позбудуться впливу торгово-посередницьких структур. Покупці худоби, у свою чергу, будуть впевнені, що придбали тварин саме тієї породи і продуктивності, якої бажали, із проведеним ветеринарним обстеженням і відповідним чином зареєстрованих. Органи ветеринарної медицини матимуть змогу відстежувати переміщення тварин, а місцеві органи отримують кошти до бюджету у вигляді місцевих зборів.

Держава повинна впливати на те, щоб ринок працював тривалий час, щоб послуги ринку були доступними за ціною, і ще один важливий момент – щоб не було значної кількості ринків.

Бібліографічний список

1. Особисті підсобні господарства України – аналіз витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції / О.М. Шпичак, П.Т. Саблук, В.П. Ситник та ін. – К. : ДОД Інституту аграрної економіки УААН, 2001. – 236 с.
2. Мороз Л. Розвиток теорії та практики маркетингу в Україні / Л. Мороз // Маркетинг в Україні. – 2004. – № 6. – С. 41–42.
3. Оносова І.А. Цільова функція якості: актуальність і перспективи розвитку для ринку м'ясопродуктів / І.А. Оносова // Торговля і ринок України. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – Вип.19. – Том 2. – С. 212-217.
4. Шпичак О.М. Проблеми адаптації ціноутворення на продукцію АПК України до євроінтеграційних умов / О.М. Шпичак // Науковий вісник Національного університету біоресурсів та природокористування України. – 2007. – № 110. – Ч. 2. – С. 15–21.
5. Варченко О. Ринок живої худоби: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії [Електронний ресурс] / Варченко О., Свиноус І., Шуст О. // Пропозиція нова. – 2013. – № 4. – С. 52-56. – Режим доступу: <http://www.propozitsiya.com/?page=146&itemid=4167>
6. Скотопригонный рынок [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikisource.org/wiki>.
7. Муляр О.А. Шляхи підтримки розвитку малих та середніх виробників в Україні / О.А. Муляр, Н.П. Степанець, А.В. Степанець // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. Спец. вип. : “Удосконалення економічної роботи на сільськогосподарських підприємствах в умовах перехідної економіки”. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 217–221.
8. Бігуняк А.В. Досвід країн у створенні та функціонуванні ефективних каналів збуту худоби та тваринницької продукції / А.В. Бігуняк // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 147–152.

References

1. Shpychak, O.M., Sabluk, P.T., Sytnyk, V.P. et al. (2001), *Osobysti pidsobni hospodarstva Ukrainy – analiz vytrat ta efektyvnosti vyrobnytstva vydiv silskohospodarskoi produktsii* [Private subsidiary farms of Ukraine - the analysis of costs and a production efficiency of species of agricultural products], DOD Instytutu ahrarnoi ekonomiky UAAN, Kyiv, Ukraine, 236 p.
2. Moroz, L. (2004), “Development of marketing theory and practice in Ukraine”, *Marketynh v Ukraini*, no. 6, pp. 41–42.
3. Onosova, I.A. (2005), “The objective function of quality: the relevance and prospects of development for the market of meat products”, *Torhivlia i rynek Ukrainy*, issue 19, Vol. 2, pp. 212-217.
4. Shpychak, O.M. (2007), “Problems of adaptation the pricing of agricultural products of Ukraine to the conditions European integration”, *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv ta pryrodokorystuvannia Ukrainy*, no. 110, part 2, pp. 15–21.
5. Varchenko, O., Svynous, I. and Shust, O. (2013), “The market of live cattle : foreign experience and domestic realities”, *Propozytsiya nova*, no. 4, pp. 52-56, available at: <http://www.propozitsiya.com/?page=146&itemid=4167>
6. “Cattle driven market”, available at: <http://ru.wikisource.org/wiki>.

7. Muliar, O.A., Stepanets, N.P. and Stepanets, A.V. (2003), "Ways of support the development of small and medium-sized of producers in Ukraine", *Formuvannia rynkovoї ekonomiky*, pp. 217–221.

8. Bihuniak, A.V. (2010), "The experience of countries in the establishment and functioning of effective channels of sale of livestock and livestock products", *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 147–152.

Ібатуллін М.І. РИНОК ЖИВОЇ ХУДОБИ ЯК СКЛАДОВА РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ СВИНАРСТВА

Мета. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо функціонування ринку живої худоби як елемента інфраструктури ринку свинарства.

Методика дослідження. У процесі виконання досліджень використовувалися загальноприйняті методи і прийоми: сукупність наукових прийомів абстрактно-логічного методу (індукція й дедукція, аналіз та синтез, аналогії і зіставлення, нормалізації та моделювання) – при дослідженні інфраструктури ринку живої худоби; монографічний, метод анкетування – при обґрунтуванні механізму функціонування інфраструктури ринку свинарства.

Результати. Здійснено оцінку сучасного стану функціонування ринку живої худоби як складової ринкової інфраструктури ринку свинарства. Запропоновані шляхи їх розвитку в умовах членства України в СОТ.

Наукова новизна. Здійснено теоретичне обґрунтування складових елементів збутової інфраструктури і механізму функціонування ринку живої худоби.

Практична значущість. Запропоновані шляхи розвитку ринку живої худоби, як складової збутової інфраструктури ринку свинарства.

Ключові слова: ринок живої худоби, свинарство, інфраструктура, ринок, збут.

Ibatullin M.I. THE MARKET OF LIVESTOCK AS PART OF MARKET INFRASTRUCTURE OF PIG BREEDING MARKET

Purpose. The aim of the article is the development of theoretical, methodological provisions and practical recommendations on the functioning of the livestock market as an element of market infrastructure of pig breeding.

Methodology of the study. Commonly accepted methods and techniques were used in carrying out of the studies: a set of scientific methods of abstract and logical method (induction and deduction, analysis and synthesis, analogy and comparison, normalization and modeling) – in the study of market infrastructure of pig breeding; monographic, method of questioning – in substantiating the mechanism of functioning of the market infrastructure of pig breeding.

Findings. The estimation of the current state of functioning of the livestock market as part of market infrastructure market of pig breeding has been carried out. The ways of their development in terms of Ukraine's membership in WTO were proposed.

Originality. The theoretical substantiation of the constituent elements of marketing infrastructure and the mechanism of functioning of the livestock market has been conducted.

Practical value. The ways of development of the livestock marketing as part of the market infrastructure of pig breeding were proposed.

Key words: livestock market, pig breeding, infrastructure, market, sale.

Ибатуллин М.И. РЫНОК ЖИВОГО СКОТА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ РЫНОЧНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ РЫНКА СВИНОВОДСТВА

Цель. Целью исследования является разработка теоретических, методологических положений и практических рекомендаций по функционированию рынка живого скота как элемента инфраструктуры рынка свиноводства.

Методика исследования. В процессе выполнения исследований использовались общепринятые методы и приемы: совокупность научных приемов абстрактно-логического метода (индукция и дедукция, анализ и синтез, аналогии и сравнения, нормализации и моделирования) - при исследовании инфраструктуры рынка живого скота; монографический, метод анкетирования - при обосновании механизма функционирования инфраструктуры рынка свиноводства.

Результаты. Осуществлена оценка современного состояния функционирования рынка живого скота как составляющей рыночной инфраструктуры рынка свиноводства. Предложены пути их развития в условиях членства Украины в ВТО.

Научная новизна. Осуществлено теоретическое обоснование составляющих элементов сбытовой инфраструктуры и механизма функционирования рынка живого скота.

Практическая значимость. Предложены пути развития рынка живого скота как составляющей сбытовой инфраструктуры рынка свиноводства.

Ключевые слова: рынок живого скота, свиноводство, инфраструктура, рынок, сбыт.